

WKŁAD OLGI CZERNIAWSKIEJ WE WSPÓŁPRACĘ ANDRAGOGICZNĄ

Tadeusz Aleksander

ORCID 0000-0001-7808-7554

KONTAKTY PROFESOR OLGI CZERNIAWSKIEJ Z UNIWERSYTETEM JAGIELLOŃSKIM

Słowa kluczowe: edukacja dorosłych, kontakty naukowe, Uniwersytet Jagielloński, recenzja doktoratu, konferencja naukowa, referat naukowy, panel dyskusyjny, Zjazd Andragogiczny, refleksja naukowa.

Streszczenie: Jedną z instytucji, z którymi kontaktowała się Profesor Olga Czerniawska w swym bogatym życiu naukowym, był Uniwersytet Jagielloński. Początkowo kontakty te miały charakter doraźny i sprowadzały się do spotkań z pracownikami UJ przy okazji konferencji andragogicznych organizowanych w różnych miejscowościach. Z czasem przybrały one charakter bardziej pogłębiony i intensywny. Wtedy Profesor przyjeżdżała do Krakowa jako recenzent rozprawy doktorskiej (1999) oraz dwukrotnie uczestniczyła w zorganizowanych w UJ imprezach andragogicznych: konferencji (2006) w okazji 60-lecia założenia Katedry Kultury i Oświaty Dorosłych oraz I Ogólnopolskim Zjeździe Andragogicznym (2009). Na pierwszej z tych imprez wygłosiła wartościowy referat zapoznający uczestników z ujęciem teorii edukacji dorosłych przez Duccio Demetrio – mało wtedy znanego w naszym kraju włoskiego teoretyka oświaty dorosłych. Natomiast na drugiej (występując w eksperckim panelu dyskusyjnym) – dokonała przeglądu powojennych badań andragogicznych w naszym kraju i opowiedziała się za doskonaleniem – w przyszłości – ich metodologii przez szersze odwołanie się do metody biograficznej. Widać z tego, że nawet te nieliczne kontakty Profesor Olgi Czerniawskiej z UJ sporo wniosły do polskiej refleksji nad kształceniem dorosłych.

Spośród wielu instytucji naukowych naszego kraju (Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet Wrocławski, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej i in.) oraz za granicą (Francja, Włochy, Niemcy i in.), z którymi w swoim bogatym życiu twórczym współpracowała Profesor Olga Czerniawska, wymienić także trzeba Uniwersytet Jagielloński.

Pierwsze Jej kontakty z tym Uniwersytetu były – jak to z reguły bywa w przypadku początku każdej współpracy – doraźne i ograniczone. Miały charakter spotkań indywidualnych w pracownikami tego Uniwersytetu przy okazji rozmaitych konferencji naukowych organizowanych w różnych miastach Polski. Z reguły sprowadzały się do wysłuchania wygłoszonego referatu, uczestnictwa w oficjalnej dyskusji, a czasem także do indywidualnych rozmów i wymiany doświadczeń badawczych. Na jednej z takich konferencji zorganizowanej przez CRZZ w dniach 16–18 października 1969 r. w toruńskiej „Elanie” pod hasłem *Wiedza i kwalifikacje czynnikiem rozwoju gospodarczego, społecznego i kulturalnego kraju* piszący te słowa poznał dr Olę Czerniawską, wyróżniającą się reprezentantką łódzkiego naukowego środowiska naukowego w obszarze teorii kształcenia dorosłych.

Wyraźniejsza i bardziej zinstytucjonalizowana współpraca Profesor Olgi Czerniawskiej z UJ zaczęła się w roku 1999. Wtedy to Rada Wydziału Filozoficzno-Historycznego zaprosiła Ją, jako znanego już andragoga i teoretyka pracy kulturalno-wychowawczej, do zrecenzowania rozprawy doktorskiej mgr Agaty Chabior. Mgr Agata Chabior była wtedy pracownikiem (starszy asystent) Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Kielcach i po odbyciu krótkiego stażu naukowego w Zakładzie Pedagogiki Dorosłych UJ podjęła w Uniwersytecie Jagiellońskim starania o uzyskanie doktoratu. Przeprowadziła starannie badania w środowisku kieleckich seniorów i tamtejszych instytucjach pracy z ludźmi starszymi, w wyniku których zredagowała wartościową rozprawę doktorską pt. *Rola aktywności kulturalno-oświatowej w adaptacji do starości*. Wspomniana Rada Wydziału, po wnikliwej dyskusji, w której wskazywano na wysokie kompetencje naukowe i merytoryczne Pani Profesor Olgi Czerniawskiej, postanowiła zaprosić Ją do dokonania oceny rozprawy.

Pani Profesor w stosunkowo krótkim czasie napisała (luty 1999 r.) bardzo dobrą, merytoryczną i pięknym językiem zredagowaną recenzję dysertacji. Podkreśliła w niej dobrą podstawę źródłową ocenianej rozprawy w postaci niemal optymalnego – co do ilości i jakości – wykorzystania naukowej literatury gerontologicznej oraz andragogicznej, a także rozległego materiału rzetelnie przeprowadzonych (i poprawnie opracowanych wyników) badań terenowych. Przyznała, że [...] *autorka pracy zadziwiła (Ją) głębokim humanistycznym spojrzeniem na starszego człowieka [...] i że w wyniku swoich penetracji [...] przedstawia prawdziwy obraz sytuacji ludzi starszych [...]*. Obok uznania dla merytoryczności i wnikliwości rozprawy w recenzji Profesor Olgi Czerniawskiej odczuwało się dużą życzliwość dla kieleckiego Adepta gerontologii społecznej i akceptację dla niełatwych poczynąń naukowych Autorki rozprawy. Wyrazem merytoryczności w ocenie rozprawy i życzliwości dla jej Autorki były również wypowiedzi (referowanie oceny, głos w dyskusji oceniającej) Profesor Olgi Czerniawskiej w czasie obrony [...]. Recenzentka wysoko też oceniła wskazania praktyczne Autorki rozprawy oraz zachęciła Ją do opublikowania pracy. Zdaje się, że sygnalizowana merytoryczność i duża życzliwość wobec trudu Autorki ocenianej rozprawy zmotywowały dr Agatę

Chabior nie tylko do opublikowania rozprawy, ale także zachęciły Ją do pozostania przy gerontologii i teorii oświaty dorosłych jako przedmiocie pracy naukowej, a zarazem drodze dalszego rozwoju naukowego i awansu stanowiskowego.

Drugim wydarzeniem naukowym stanowiącym element omawianej w tej wypowiedzi współpracy było uczestnictwo Profesor Olgi Czerniawskiej w konferencji z okazji 60-lecia założenia w Uniwersytecie Jagiellońskim (na ówczesnym Wydziale Humanistycznym) Katedry Oświaty i Kultury Dorosłych. Katedra ta została powołana decyzją Ministerstwa Oświaty (rozporządzenie o powołaniu podpisał minister Czesław Wycech) z dnia 18 lutego 1946 r. i była jedną z pierwszych katedr tego typu w Europie (w tym samym roku powołano identyczną katedrę w uniwersytecie w Skopie). Organizatorem Katedry był (wtedy) dr Maksymilian Siemieński (1905–1966), pełniący wówczas (poza zleconymi wykładami teorii oświaty dorosłych w Studium Pedagogicznym UJ) funkcję naczelnika Wydziału Kształcenia Dorosłych (w Departamencie Oświaty i Kultury Dorosłych) Ministerstwa Oświaty. Kontynuator pracy tej Katedry, Zakład Pedagogiki Społecznej i Andragogiki UJ, zorganizował w dniach 24 i 25 kwietnia 2006 r. konferencję jubileuszową. Przybyło na nią około 80 osób z wszystkich ośrodków akademickich naszego kraju, w których zajmowano się wtedy refleksją nad kształceniem dorosłych. Zaproszenie na jubileusz przyjęła także Profesor Olga Czerniawska wraz z innymi osobami reprezentującymi środowisko andragogiczne (Zakład Oświaty Dorosłych) Uniwersytetu Łódzkiego.

W referacie wygłoszonym na konferencji Profesor Olga Czerniawska zaprezentowała oryginalne i mało wtedy znane w naszym kraju ujęcie przedmiotu andragogiki przez Duccio Demetrio – włoskiego profesora, teoretyka kształcenia i wychowania dorosłych (Czerniawska, 2008, s. 105–108). Poinformowała słuchaczy, że ujęcie to D. Demetrio sprowadzał do trzech wymiarów, czyli wyróżniał trzy koncepcje przedmiotu tej dyscypliny. Według ujęcia pierwszego przedmiotem jej jest edukacja permanentna przybierająca różne formy oraz warunkowana przez rozmaite zjawiska i procesy życia w jakie uwikłany jest człowiek dorosły w różnych okresach i w zmiennych kolejach niekiedy długiego życia.

Drugie, przybliżone przez Profesor Olgę Czerniawską, ujęcie przedmiotu andragogiki D. Demetrio to refleksja nad instytucjami dorosłych. Instytucje te Referująca podzieliła na dwie kategorie: tradycyjne – powstałe w przeszłości, i nowe, których rozwój trzeba Jej zdaniem intensywnie wspierać. Te nowe, o dużej dynamice rozwojowej, to m.in. Uniwersytet Trzeciego Wieku, środki masowe, Internet (uczenie się internetowe) i in. Dorośli – Jej zdaniem – uczą się też na kanwie codzienności, od siebie nawzajem i przez praktykę własnego życia. Nie trzeba było długo czekać, by przypominana i akceptowana przez Profesor Olgę Czerniawską wizja ewolucji form kształcenia dorosłych D. Demetrio stała się u nas rzeczywistością.

Trzecia przypominana przez Profesor Olgę Czerniawską interpretacja przedmiotu andragogiki D. Demetrio ujmuje ją jako naukę o edukacji człowieka w jego

dorosłości. W tym ujęciu Referentka zaliczyła do przedmiotu andragogiki badanie ruchów społecznych i religijnych stymulujących u swoich członków działania samodoskonalące. Opowiedziała się też za dostrzeżeniem edukacyjnej roli sytuacji ekstremalnych w życiu jednostek i społeczności. Cel tak rozszerzonej współczesnej edukacji dorosłych Referentka widziała w inspirowaniu refleksyjności uczestników. Przypomniała, że – zdaniem D. Demetrio – współczesną ofensywę edukacyjną skierować trzeba na kształcenie kobiet, ludzi starszych oraz grupy [...] *wykluczonych: bezrobotnych, więźniów, emigrantów i imigrantów, obcych, zagubionych, uzależnionych od używek* [...]. Stwierdziła też, że współczesna edukacja człowieka w dorosłości [...] *nie może odgradzać się od przestrzeni cybernetycznej, ale także musi korzystać z archipelagu Gutenberga* [...]. Ten interesujący i niewątpliwie inspirujący referat zakończyła Profesor Olga Czerniawska optymistyczną oceną, iż elementy referowanej przez nią – uchodzącej za oryginalną – koncepcji przedmiotu andragogiki D. Demetrio jako nauki dostrzec można także u przedstawicieli naszej, polskiej refleksji nad kształceniem dorosłych.

Zdaje się, że najbardziej znaczącą dla środowiska andragogicznego, i to nie tylko Krakowa, była trzecia naukowa wizyta Profesor Olgi Czerniawskiej w UJ. Okazją do niej stał się zorganizowany w Uniwersytecie Jagiellońskim w dniach 23 i 24 czerwca 2009 roku I Ogólnopolski Zjazd Andragogiczny. Na 2009 rok przypadła ważna rocznica dla refleksji nad edukacją dorosłych w skali światowej. Było nią 80-lecie odbytej w dniach od 22 do 29 sierpnia 1929 r. w Cambridge Wszechświatowej Konferencji Kształcenia Dorosłych, zorganizowanej przez World Association for Adult Education. Skupiła ona w tym znanym z inicjatyw edukacyjnych angielskim ośrodku naukowym (m.in. pierwsze wykłady w ramach university extension) blisko 300 uczestników z 33 krajów świata i dała początek tego typu konferencjom organizowanym (po II wojnie światowej przez UNESCO) średnio co 10–12 lat. W konferencji tej uczestniczyła także spora delegacja wybitnych oświatowców z niedawno wskrzeszonej Polski (Korniłowicz, 1930, s. 220). W pewnym stopniu delegacji tej przewodził profesor anglistyki w UJ – Roman Dyboski (1883–1945), „oswojony” z Anglią i znający środowisko Cambridge z czasu odbytych tam wcześniej (1906 r.) studiów (jako stypendysta rządu austriackiego). On też w czasie wymienionej konferencji jednomyślnie wybrany został jednym z czterech wiceprezydentów World Association for Adult Education, zaś naszą literaturę andragogiczną ubogacił o obszerne i szczegółowe z niej sprawozdanie (Dyboski, 1930).

Celem przygotowania się do uczestnictwa we Wszechświatowej Konferencji Kształcenia Dorosłych działacze i pracownicy z obszaru oświaty dorosłych tamtych lat w naszym kraju powołali specjalną grupę ekspertów (o nazwie Grupa na Rzeczpospolitą Polską Światowego Związku Kształcenia Dorosłych), która w ramach przygotowań zorganizowała w dniach 8–10 maja 1929 r. konferencję w Kazimierzu Dolnym. Konferencja ta (przybyło na nią ponad 50 osób z całego kraju), przez oryginalność i aktualność poruszonych spraw, uznana została na wiele lat

za ważne wydarzenie w polskiej oświacie pozaszkolnej okresu międzywojennego (Korniłowicz, 1930).

Dla uczczenia tych dwu wydarzeń, po 80 latach w Zarządzie Głównym Akademickiego Towarzystwa Andragogicznego podjęto decyzję (2007 r.) o zorganizowaniu w naszym kraju wspomnianego I Ogólnopolskiego Zjazdu Andragogicznego. Zdecydowano też, by z powodu tradycji Krakowa (wykłady publiczne dla dorosłych w roku akademickim. 1849/50, wydanie podręcznika *Praca oświatowa* w 1913 r., wykłady powszechnie „poza murami” od 1900 r. i in.) w rozwoju i wdrażaniu idei kształcenia dorosłych zjazd taki odbył się w Krakowie i to w murach Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Na zjazd przybyło blisko 100 osób, w tym goście zagraniczni (Niemcy, Słowacja). Na jego treść – o czym informuje 2-tomowe wydawnictwo¹ – złożyły się referaty w części plenarnej, duży panel dyskusyjny, obrady i dyskusje w grupach problemowych. Zaproszona na niego Profesor Olga Czerniawska (przybyła na Zjazd z kilku pracownikami Zakładu Oświaty Dorosłych Uniwersytetu Łódzkiego) uświetniła obrady Zjazdu swoim starannie przygotowanym wystąpieniem (w głównym panelu) na temat *Badania z oświaty dorosłych w XX i XXI wieku w Polsce* (Czerniawska, 2010, s. 219–224).

Profesor Olga Czerniawska sprowadziła w nim polskie badania andragogiczne wymienionego okresu do trzech obszarów tematycznych. Pierwsza to eksploracje nad uczeniem się dorosłych. Dominowały one – według Jej relacji – w czasach Polski Ludowej, co było konsekwencją sporej wtedy dynamiki szkolnictwa dla dorosłych wyrażonej w dużej ilości szkół podstawowych dla dorosłych, rosnącej stale ilości liceów ogólnokształcących dla osób tej kategorii wiekowej oraz zasadniczych i średnich szkół zawodowych dla pracujących. Charakteryzując te badania, Referująca wymieniła ich autorów, omówiła tematykę (treść), scharakteryzowała warunki funkcjonowania szkół dla dorosłych, jakość uczniów, motywy uczenia się, efekty nauki, funkcje społeczne kształcenia. Dokonała także metodologicznej oceny tych badań, wskazując na ich niedociągnięcia. Były to – według Jej oceny – badania głównie ilościowe o celach na ogół diagnostycznych i w związku z tym ni zakończonych opracowaniem pragmatycznego modelu doskonalenia edukacji szkolnej. Mimo tych niedociągnięć wartość tych – zdaniem Oceniającej – badań była duża, nie tylko dla andragogiki, ale i dla historii. Dzięki nim dokumentowano obraz życia społecznego naszego kraju w trudnych latach Polski Ludowej i okresu transformacji. Torowały one także drogę badaniom jakościowym cechującym się szerszym wykorzystaniem technik: obserwacji uczenia się dorosłych i wywiadu na temat realizacji i uwarunkowań tego procesu.

Długi obszar tematyczny badań charakteryzowanych przez Profesor Olę Czerniawską w wygłaszanym przemówieniu to te, które zmierzały do poznania

¹ *Edukacja dorosłych jako czynnik rozwoju społecznego*. Instytut Technologii Eksploatacji, Radom 2010, tom 1 i 2.

indywidualnych projektów edukacyjnych. Były to głównie badania biograficzne posługujące się techniką wywiadu (pogłębionej narracji) oraz analizy wytworów (zawartości czasopisma, drukowanego poradnika). Referentka wskazała w wypowiedzi na zagraniczne wzory tych badań (Francja, Kanada, Niemcy), drogi przejmowania ich w naszym kraju (współpraca międzynarodowa) i pierwsze realizacje w kilku ośrodkach (Lublin, Łódź) oraz efekty w postaci napisanych i opublikowanych rozpraw.

W ostatniej części omawianej wypowiedzi Profesor Olga Czerniawska dokonała charakterystyki trzeciego zakresu realizowanych w naszym kraju badań nad edukacją dorosłych. Były to badania kształcenia dorosłych za granicą. Wychodząc od przypomnienia dawnych tradycji polskich badań tego obszaru (dzieło W. Woltera *Demokracja i kultura*, 1930 r.), poprzez wzmiankę o badaniach realizowanych w latach 70. XX w. (kraje skandynawskie, Anglia) wskazała na przedmiot bieżących badań z tego zakresu (Francja, Niemcy, Włochy, USA).

I to wystąpienie miało dużą wartość metodologiczną i merytoryczną. Przygotowane zostało przez Profesor Olgę Czerniawską z optymalną fachowością, co było w znacznym stopniu posiewem tego czego wcześniej dokonała sama, realizując oryginalne badania nad wpływem kształcenia się dorosłych na ich życie rodzinne i sposób spędzania czasu wolnego (Czerniawska, 1970), strategią kształtowania kultury pedagogicznej rodziców dzieci szkolnych (Czerniawska, 1977) oraz nad funkcjonowaniem kształcenia dorosłych we Włoszech (Czerniawska, 1996). Przez te badania Profesor Olga Czerniawska znacznie powiększyła naszą wiedzę o wielu elementach edukacji dorosłych oraz opowiedziała się za koniecznością doskonalenia metodologii tych badań m.in. przez entuzjastyczną preferencję dla badań jakościowych z dominacją metody biograficznej.

Oba wymienione wystąpienia konferencyjne dowodzą rozległości wiedzy andragogicznej Profesor Olgi Czerniawskiej, Jej głębokich pasji naukowych i niezwykłej pracowitości. Dowodzą one też tego, że nawet sporadyczna, niemal incydentalna, jeśli idzie o czas, Jej współpraca z Uniwersytetem Jagiellońskim stymulowała Jej wysiłek twórczy i w związku z tym zaowocowała w godne uwagi sugestie metodologiczne oraz wartościowe syntezy i generalizacje naukowe.

Bibliografia

- Czerniawska, O. (2007). Andragogika a perspektywy badań biograficznych. W: *Stan i perspektywy rozwoju refleksji nad edukacją dorosłych*. Radom: Wydawnictwo Instytutu Technologii Eksploatacji, s. 105–108.
- Czerniawska, O. (2010). Badania oświaty dorosłych w XX i XXI wieku w Polsce. W: *Edukacja dorosłych jako czynnik rozwoju społecznego*. Radom: Wydawnictwo Instytutu Technologii Eksploatacji, tom 1, s. 219–224.
- Czerniawska, O. (1970). *Kształcenie dorosłych a środowisko rodzinne*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

- Czerniawska, O. (1977). Treść i formy upowszechniania kultury pedagogicznej przez stowarzyszenia. *Badania Oświatowe*, nr 3, s. 33–93.
- Czerniawska, O. (1996). *Edukacja dorosłych we Włoszech*. Wybrane problemy. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Edukacja dorosłych jako czynnik rozwoju społecznego*. Radom: Wydawnictwo Instytutu Technologii Eksploatacji, 2010, tom 1 i 2.
- Zagadnienia oświaty dorosłych. Dwie konferencje*. Wydawnictwo Federacji Oświatowej Organizacji Społecznych (red. K. Kornilowicz), Warszawa 1930.

Professor Olga Czerniawska's contacts with the Jagiellonian University

Keywords: adult education, scientific contacts, Jagiellonian University, to review a doctoral dissertation, scientific conference, lecture, discussion panel, Andragogical Congress, scientific reflection

Summary: One of the institutions that Professor Olga Czerniawska contacted in her rich scientific life was the Jagiellonian University. Initially, these contacts were ad hoc and boiled down to meetings with JU employees on the occasion of andragogical conferences organised in various cities. With time, they took on a more profound and intense character. At that time, the Professor came to Krakow as a reviewer of doctoral dissertation (1999) and twice participated in andragogical events organised at the Jagiellonian University: a conference (2006) on the occasion of the 60th anniversary of establishing the Department of Adult Culture and Education and the 1st National Andragogical Congress (2009). At the first of these events, she delivered a valuable lecture introducing the participants to the approach to the theory of adult education by Duccio Demetrio – then little known in our country Italian theorist of adult education. In the second one (appearing in an expert discussion panel), she reviewed post-war andragogical research in our country and spoke out in favour of improving – in the future – their methodology by making a wider reference to the biographical method. It can be seen that even those few contacts of Professor Olga Czerniawska with the Jagiellonian University contributed a lot to Polish reflections on adult education.

Dane do korespondencji:

Prof. dr hab. Tadeusz Aleksander
aleksander.tadeusz@gmail.com